

Проблеми фінансового забезпечення соціальних гарантій.

Побудова вітчизняної моделі соціальних гарантій нерозривно пов'язана з проблематикою формування науково обґрунтованої правової та фінансової основи їх здійснення. Адже мірилом досягнень суспільства є не декларування права людини на соціальні гарантії на найвищому законодавчому рівні, а наявність механізмів для його повного та безперешкодного використання, наявність засобів, необхідних для забезпечення реальної можливості його здійснення кожним громадянином. Ефективна політика соціальних гарантій є інструментом реалізації соціальних інтересів суспільства, передумовою досягнення соціальної безпеки як на рівні окремо взятої людини, так і на рівні держави в цілому.

Важливим аспектом побудови ефективно діючої системи соціальних гарантій в державі, поряд із формуванням нормативно-правової бази, є розробка механізмів їх надання.

Вітчизняна наука вирізняє наступні способи реалізації соціальних гарантій:

- визначення стандартів малозабезпеченості та мінімальних рівнів доходів;
- соціальне страхування;
- трансфертні платежі;
- державне фінансування соціальної сфери;
- регулювання відносин зайнятості [1, с.20].

Практично кожен із зазначених способів реалізації соціальних гарантій пов'язаний із рухом фінансових ресурсів і відображає взаємодію елементів системи фінансового забезпечення соціальних гарантій.

Акцентуючи увагу на такій складовій системи фінансового забезпечення соціальних гарантій як джерела фінансування, то до їх переліку слід віднести наступні:

- фінансові ресурси бюджетів усіх рівнів;
- грошові доходи підприємств, організацій, установ усіх форм власності;
- фінансові ресурси фондів соціального страхування та установ майнового та особистого страхування;
- грошові доходи населення;
- кошти церковних громад, вітчизняних та зарубіжних благодійних організацій та меценатів (рис. 1).

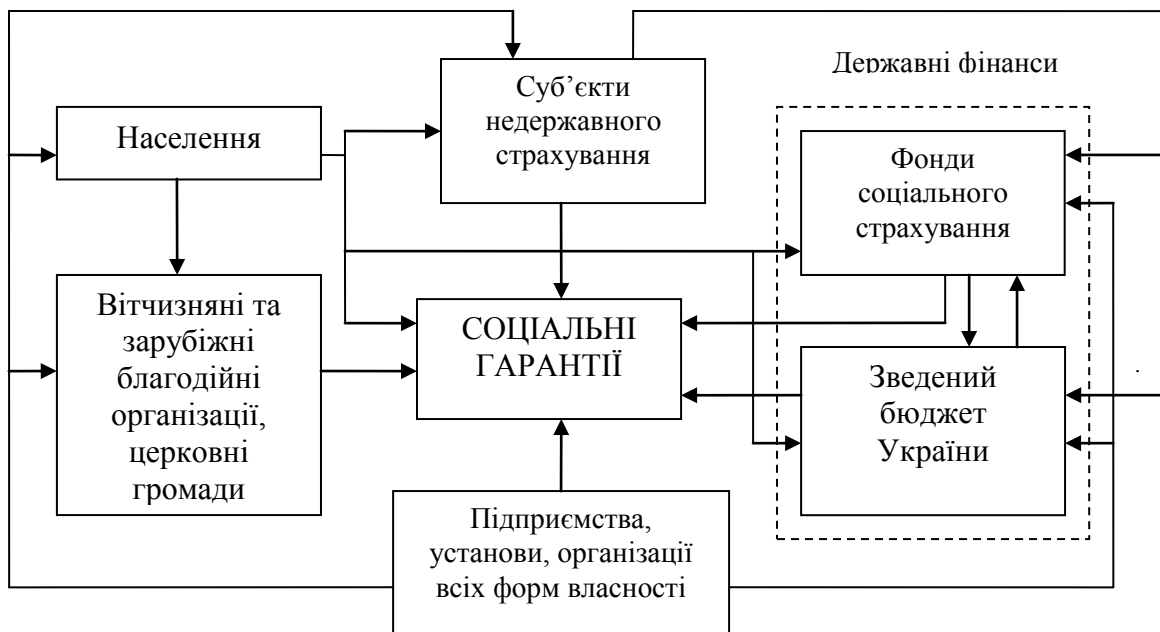

Рис. 1. Джерела фінансування соціальних гарантій.

Безумовно, первинним джерелом формування фінансового забезпечення соціальних гарантій є фінансові ресурси підприємств, установ, організацій усіх форм власності. В процесі розподілу та перерозподілу їх доходів формується значна частина доходів сектору домогосподарств, а також доходи зведеного бюджету України, установ державного та недержавного страхування, благодійних організацій. Саме від формування сприятливих умов для функціонування підприємницького сектору значною мірою залежать і обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються на забезпечення соціальних гарантій.

Не ставлячи під сумнів первинність підприємств, установ і організацій у формуванні фінансового забезпечення соціальних гарантій, слід відзначити, що основним джерелом їх фінансування є зведений бюджет держави, а також фонди державного соціального страхування, які в сукупності є елементами державних фінансів.

Обсяги фінансових ресурсів держави, які спрямовуються на забезпечення соціальних гарантій населенню значною мірою залежать від загальної економічної ситуації в країні. Так, скорочення у 1990-1999 роках обсягів ВВП майже на 60% та обсягів промислового виробництва на 48,9% супроводжувалося падінням заробітної плати у 3,8 рази, а реальної пенсії у 4 рази. Заробітна плата скоротилася до рівня, який не забезпечував працівникові обсягів споживання матеріальних благ, достатніх для розширеного відтворення його фізичної та інтелектуальної здатності до праці. Значно скоротилися і абсолютні та відносні обсяги фінансових ресурсів, акумульованих у зведеному бюджету України, а також фондах соціального страхування [2].

Втім, позитивна динаміка макроекономічних показників останніх років засвідчує наявність тенденції до сталого економічного зростання, що безумовно позитивно вплинуло на обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються на забезпечення соціальних гарантій (табл. 1).

Таблиця 1.

Динаміка обсягів видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення у 2004-2006 рр., млн. грн. [2, 3]

Показники	2004		2005		2006		Темпи приросту 2006/2004	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Видатки Державного бюджету України, всього	79381,3	100	112830,8	100	137108,1	100	57726,8	У 1,73 р.б.
Видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення	12157,5	15,32	31548,0	27,96	27241,2*	-	19390,5**	У 2,59 р.б.**

* За 11 місяців 2006р.

** 2005р. порівняно з 2004р.

Важлива роль у забезпеченні соціальних гарантій населення, особливо щодо фінансування освіти, охорони здоров'я, а також соціального захисту відводиться і місцевим бюджетам України. Обсяги видатків місцевих бюджетів за період 2002-2005 років зросли більш, ніж у два рази: з 24788,8 млн. грн. у 2002 році до 52067,3 млн. грн. у 2005 році. При цьому, якщо звернути увагу на структуру видатків місцевих бюджетів за функціональною ознакою, то можна констатувати, що вони практично повністю спрямовуються на забезпечення реалізації соціальних інтересів громадян. Так, у 2005 році 89,6% обсягу видатків загального фонду місцевих бюджетів спрямовувалося на фінансування соціальної сфери та державного управління, що на 3,9% більше, ніж роком раніше (рис.2).

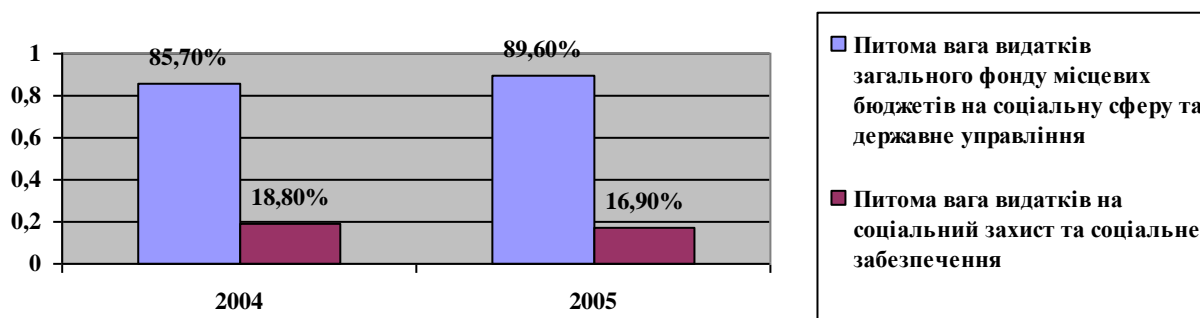

Рис. 2. Динаміка питомої ваги соціальних видатків загального фонду місцевих бюджетів України у 2004-2005 рр., % [3].

Поряд із зведеним бюджетом країни, вагому місце за обсягами акумульованих ресурсів, які спрямовуються на фінансове забезпечення соціальних гарантій посідають фонди державного соціального страхування, і передусім, Пенсійний фонд України, видатки якого у 2006 році перевищили 74 млрд. грн., або близько 14% валового внутрішнього продукту [4]. За рахунок коштів цього фонду проводиться реалізація соціальних гарантій для 28% населення держави, які складають пенсіонери.

Характеризуючи політику держави в галузі пенсійного забезпечення, слід відмітити, що останні роки позначені значним зростанням рівня пенсійних виплат. Фактично, галузь пенсійного забезпечення є єдиною

цариною, де державою гарантується виконання вимог Закону України «Про держані соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» щодо забезпечення соціальних виплат на рівні не нижче прожиткового мінімуму. Починаючи із 2004 року мінімальний розмір пенсії було прирівняно до розміру прожиткового мінімуму для непрацездатних громадян. Разом з тим, така політика спричинила значне зростання дефіциту Пенсійного фонду України у 2006 році до рівня близько 20 млрд. грн., або 27% загального обсягу видатків. Внаслідок цього трансферти Державного бюджету України Пенсійному фонду зросли у 2006 році до рівня 17,6 млрд. грн., в тому числі на покриття дефіциту – 7,3 млрд. грн., або майже 10% обсягу видатків [4].

Ще одним, менш вагомим джерелом фінансування соціальних гарантій, яке отримало розвиток в останні роки є гуманітарна та фінансова допомога вітчизняних та зарубіжних благодійних організацій та фондів, приватних осіб, а також церковних громад. В більшості випадків вона полягає у фінансуванні геріатричних закладів, реалізації програм допомоги бідним, проведенні благодійних акцій. Новим напрямом діяльності вищезазначених організацій є фінансова допомога територіальним громадам у реалізації проектів побудови об'єктів соціальної інфраструктури. Разом з тим, слід визнати, що розвиток добродійності в Україні стримується відсутністю економічних стимулів з боку держави до реалізації благодійних програм.

Важливим аспектом фінансового забезпечення соціальних гарантій є визначення напрямів фінансування, які можна консолідувати у дві великі групи:

- фінансування соціальної сфери;
- фінансування заходів соціального захисту населення (рис. 3).

Фінансування соціальної сфери направлене на забезпечення населенню гарантованих обсягів соціально-культурного, житлово-комунального, транспортного, побутового обслуговування та обслуговування у сфері освіти, охорони здоров'я, фізичної культури та спорту. Важливим аспектом при цьому є визначення обсягів фінансування, яке базується на застосуванні державних

соціальних стандартів та нормативів відповідно до Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії».

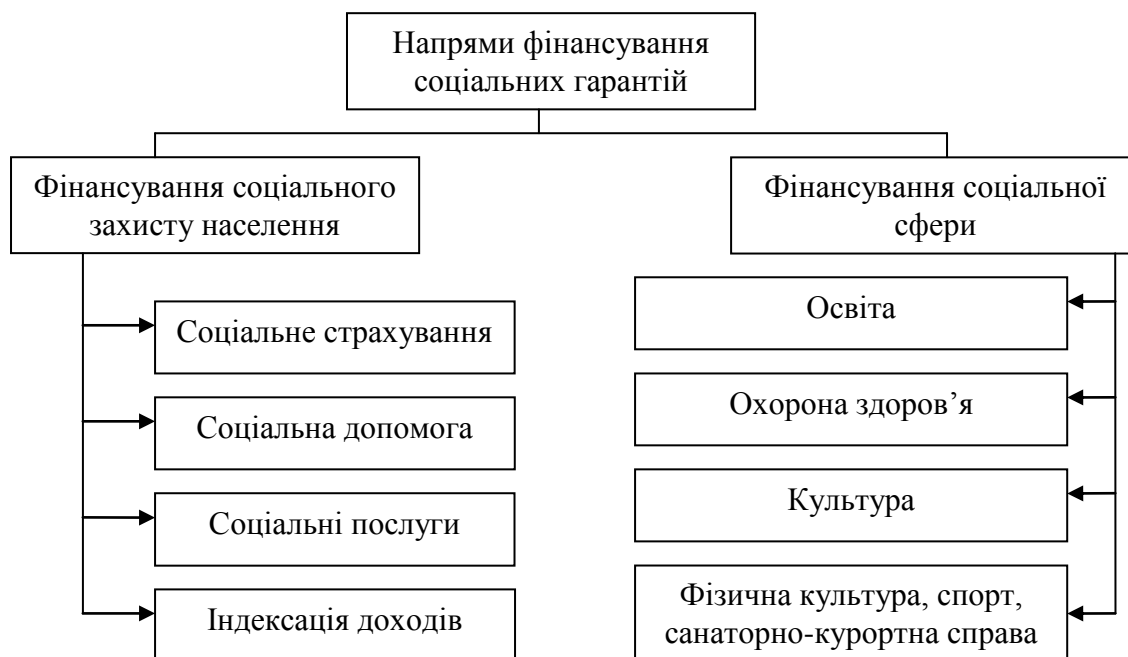

Рис. 3. Напрями фінансування соціальних гарантій.

Фінансування заходів соціального захисту спрямоване на гарантування населенню мінімального рівня доходів, матеріального забезпечення у разі реалізації соціальних ризиків (безробіття, тимчасової втрати працездатності, старості, втрати працездатності внаслідок нещасного випадку), реалізацію заходів реабілітації окремих категорій громадян та інші заходи.

Підсумовуючи результати нашого дослідження, можна стверджувати, що в Україні поряд із формування адекватної нормативно-правової бази функціонування системи соціальних гарантій, значна увага приділяється і створенню відповідного їй фінансового підґрунтя. Разом з тим, за складних умов утвердження засад ринкової економіки та внаслідок відсутності реальних економічних можливостей значна частина передбачених законодавством соціальних гарантій має певною мірою декларативний характер. Основною тенденцією на сьогодні є зміщення пріоритетів у фінансуванні соціальних гарантій від бізнесу до держави, в розпорядженні якої перебуває «левова» частка фінансових ресурсів, які спрямовуються на їх забезпечення. Поряд з цим, останнім часом з'являються нові джерела фінансування заходів реалізації

соціальних інтересів, до яких слід віднести благодійні організації, приватних меценатів, а також фінансову та гуманітарну допомогу міжнародних установ та фондів.

Література

1. Соціальна політика та економічна безпека / Під заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Є. І. Крихтіна. – Донецьк: Каштан, 2004. – 336 с.
2. www.minfin.gov.ua
3. www.afu.org.ua
4. www.pfu.gov.ua